

SVERIGE 5:25
NORGE 6:90
DANMARK 7:10
INKL. MOMS

MYNT KONTAKT

SEPTEMBER 1979

6

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

FALSK

ELLER

ÄKTA?

Sid 114

KNUT LÅNGES OCH ULF JARLS MYNT

Sid 108

MYNTSTAMPEN FRÅN UPPSALA

Sid 113

VON NURENBERG OCH GIMSØY-DALERN

Sid 116

DESIDERIAS BELÖNINGSMEDALJ

Sid 117

2-KRONAN 1876 — 3 ELLER 4 VARIANTER?

Sid 120

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SUOMEKSI

Sid 123

AUKTION 20

*Hotel Sheraton – Stockholm
den 13–14 oktober 1979*

Utländska mynt som cirkulerat i Sverige

42 nr från vikingatid och medeltid

Sverige

41 nr medeltida från Olof Skötkonung t o m Sten Sture d.y.

512 nr från Gustav Vasa t o m Karl XV med

bl a Åbo 4 mark 1557 RRR; 4 mark 1626 RRR; ett dussintal kopparören från Kristina; riksdaler 1654; 2 1/2 öre KM 1661;

samt ett mycket rikt urval silvermynt i riksdaler-, mark-, och öresvalörer från 1700-talet inkl. Serafimerriksdaler 1748 RR samt 4 mark 1754 RRR.

vidare större antal guld- silver- och kopparmynt från hela perioden. 174 nr Oskar II (med bl a ca 25 nr silvermynt i hög kvalitet) och Gustav V.

Svenska Sedlar

bl a "Palmstruch" 100 daler SM 1666 och 36 daler KM 1749 RRR.

Danmark

bl a Christian III sølvgylde 1547; Frederik III speciedaler 1563, 1572, Christian IV Rhinsk gylden 1625, Wolfenbüttel speciedaler 1627; Frederik III 2 dukat 1658, 1664, dukat 1661; Christian V dukat 1691; Frederik IV dukat 1716; Christian VI dukat 1730, Christian VII kurantdukat 1782.

Norge

bl a Christian IV speciedaler 1647, 1648, 1/4 speciedaler 1639; Christian V speciedaler 1694, krone 1699; Karl XIV, Johan speciedaler 1824, 1826, 1827, 1834, 1/2 speciedaler 1823 och 1831.

Antika mynt Utländska guldmynt

Vi står gärna till tjänst med ytterligare information. Vår rikt illustrerade auktionskatalog utkommer i mitten av september och beställes enklast genom insättande av kr 25:- på postgiro 3003-1.

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28

Box 7662, 103 94 STOCKHOLM

Tel: 08/14 02 20

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari - maj och
september - december.

Prenumeration: helår 55:-

REDAKTION

Huvudredaktör

och ansvarig utgivare:

Frank Olog

Telefon 08-26 14 57

Arkitektvägen 29

161 45 Bromma

Biträdande redaktörer:

Madeleine Greijer

Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98, 756 86 62

Annonspriser exkl. moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:-
2:a omslagssidan	1 200:-
omslagets 4:e sida	1 500:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 000:-
2/3 sida (104×220 mm)	700:-
1/2 sida (157×108 mm)	525:-
1/3 sida (50×220 mm)	375:-
1/4 sida (76×108 mm)	290:-
1/6 sida (50×108 mm)	200:-
1/12 (50×52 mm)	110:-

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden

före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm

Sändes till Ordfront

Fack. 104 32 Stockholm

Annonser som ej är förenliga

med SNF:s, FIDEM:s och

AINP:s etik

kommer att avböjas

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

HÖSTENS FÖRENINGSTRÄFFAR:

SEPTEMBER

Måndag 17 kl 18.30 Medeltidssektionen. Johan Vilander kåserar och visar ljusbilder om likheter och skillnader mellan medeltidens och Gustav Vasas örtugsmynt. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm.

Torsdag 20 kl 18.30 Antiksektionen. Vi diskuterar förfalskningar och litteratur om antika mynt. Falska mynt kommer att finnas tillgängliga för jämförelse. Lokal: Svenska Numismatiska Föreningens kansli, Östermalmsg 81, Stockholm.

Onsdag 26 kl 18.30 Bernadottesektionen. Torbjörn Lind orienterar om de senaste årens prisutveckling på de bernadotteska mynten. Diskussion. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm

OKTOBER

Torsdag 11 kl 18.30 Antiksektionen. Pallas Athena och hennes attiska tetradrachmer. Torsten Bingley berättar och visar ljusbilder. Diskussion med representanter från Kgl Myntkabinettet. Lokal: SAF-huset, Södra Blasieholmshamnen 4 A, Stockholm.

Onsdag 24 kl 18.30 Medeltidssektionen. Lars O Lagerqvist kåserar om de svenska medeltidsmyntens halt och vikt. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm.

Fredag-lördag 26-27 kl 17.30 båda dagarna, höstauktion. Visning från kl 16.00. Lokal: Historiska Museernas hörsal, Storg 41, Stockholm.

Onsdag 31

kl 18.30 Föreningsmöte. Vi diskuterar och tittar på falska mynt. Medlemmar i förfalskningskommittén deltar. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm

NOVEMBER

Tisdag 6 kl 18.30 Föreningsmöte. Diskussion om kvalitetssättning på de senaste hundra årens svenska mynt under ledning av Rolf Alstertun och Yngve Almer. Lokal: Historiska Museernas lunchrum, Storg 41, Stockholm

Lördag 17 Antiksektionen. Tid och plats meddelas senare.

Onsdag 21 Bernadottesektionen. Tid och plats meddelas senare.

DECEMBER

Lördag 1 Medeltidssektionen. Tid och plats meddelas senare.

Onsdag 12 Föreningsmöte.

Måndag 17 Antiksektionen.

Observera

Stockholmsbesökare, som tillhör någon till Svenska Numismatiska Föreningen eller Nordisk Numismatisk Union ansluten förening, är alltid välkommen till Svenska Numismatiska Föreningens möten. Programdetaljer finns inspelade på föreningens automatiska telefon-svarare. (08/67 55 98)

Samlarmynt

De medlemmar i Storstockholm som ännu ej hämtat sina beställda årsset -78 på kansliet ombedes vänligen göra detta under september månad (eller ring 67 55 98).

Ett fåtal årsset -77 (ej sv) och -78 finns i lager. Glöm ej beställa årsjettongen.

Kansliet

Fig 1 LL III. Johan Sverkersson med inskrifterna: IOhANNES, IOhANNES REX respektive I O.
Foto: ATA.

Knut låniges och Ulf jarls mynt

Av ROLF SJÖBERG

Nedanstående rader är avsedda som en orientering om vad man hittills känner till om myntningen under upprorskonungen Knut lånige och jarlen Ulf fasi samt några personliga funderingar runt en del frågor som rör denna tid. Samtidigt presenteras i korta drag ett skede av Sveriges historia, som är mycket dunkelt, eftersom källmaterialet är så ringa. Även ur numismatisk synvinkel är frågetecknen naturligtvis många.

Som många kanske vet, utgjorde tiden från Sverker den äldre, som mördades på väg till julotta 1156, fram till några decennier in på 1200-talet ett blodigt skede, med dess bittra kamp mellan de två rivaliserande kungaätterna, den Erikiska och den Sverkerska, vilka ständigt växlade vid makten, och där få regenter dog en naturlig död. Endast under Knut Eriksson (1167–1196), som bl a återupptog den sedan drygt 100 år nedlagda myntningen i Sverige, upplevde landet en jämförelsevis lugn tid och ett därmed sammanhängande ekonomiskt uppsving.

Under denna oroliga tid föddes Knut lånige, väl omkring eller kort före år 1200, sannolikt som son till riddaren Holmger Filipsson, vars far var sonson till Erik Jedwards-son, mest känd under namnet Erik

den helige, och brorson till kung Knut Eriksson.

10 mars 1222 avled kung Johan Sverkersson, endast 21 år gammal. Med honom utdog den Sverkerska ätten på manssidan. Som enda svenske kungsämne blev Erik Eriksson "läspe och halte", fastän bara sexårig, vald till konung i slutet av 1222 eller början av 1223. Under Eriks minderårighet styrdes landet av ett riksråd, som nu nämns för första gången i källorna. I denna förmyndarregering ingick Knut Holmgersson, kung Eriks "frände och råd", som med stor sannolikhet var densamme som Knut lånige.

1226–27 blev Knut lånige dödsfiende med en annan medlem av rådet, katedralens biskop Bengt av Skara.

1229 eller 1230 gjorde Knut uppror, besegrade kungshären vid Olustra (troligen Ostra i Sundby socken, Södermanland) och hyllades senast 1231 som konung, väl på Mora äng utanför Uppsala.

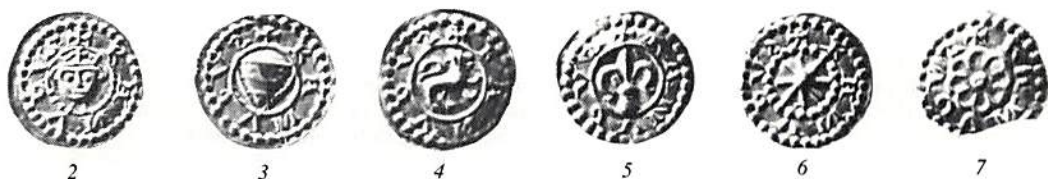
Vid Knuts sida stod den alltmärkt maktige jarlen Ulf fasi, son till jarlen Karl döve (stupad 1220), och han kvarstod som jarl ända fram till 1247, då han avled.

1232 klagades hos påven över allmän osäkerhet i riket med penningutpressning och plundring av kyrkor och kloster, vilket tyder på att upprorsrörelser förekom. Den s k konungsräfsten vart 3:e år torde ha införts under Knut för att öka rättssäkerheten.

1234 dog Knut lånige sotsdöden och bisattes sannolikt i Sko klosterkyrka (uppgiften är från 1500-talet). Klostret hade grundats på av

Knut upplåten mark i början av 1220-talet. En källa uppger, att han var gift med Helena Pedersdotter Strange, men detta är osäkert. Det är inte uteslutet, att hans drottning i stället var av folkungaätten. Motstridiga är vittnesbörderna om tronskiftet – Erik Eriksson skall enligt en källa (Erikskrönikan) ha återkommit först efter Knuts död, enligt en annan redan 1232. Eftersom Erik övertog sin usurperande släktings mäktige jarl, Ulf fasi, har ett par forskare vågat förmoda, att han var samregent med Knut under någon tid. Den avlidne hade två söner, Holmger och Filip Knutsson, som 1247 gjorde uppror, men besegrades vid Sparsätra. Efter Ulf fasi jarls död lät Erik Eriksson och Birger jarl – den nye maktavaren – halshugga Holmger. Denne begrovs i Sko och dyrkades senare som helgon. Den andre sonen halshöggs 1251 efter ett nytt uppror.

Länge kände man inte till mynt slagna under Knut lånige. 1879 gjordes emellertid ett sensationellt myntfynd vid jordschaktning på kyrkogården i Eskilstuna, nämligen 38 stycken dittills helt okända brak-teater (fig II o III a), de flesta typer med namnet KANVTVS i omskriften, en med namnet VLF IARL, en med ARVSAR (syftande på Östra Aros; Uppsala), två med figurer (fana, resp torn) utan säkra, åtminstone icke tydbara inskrifter. I skatten förelåg inga andra, tidigare kända mynt, som kunde underlätta dateringen, men storlek, vikt, halt och stil överensstämde med kung Johan Sverkerssons (1216–1222, fig 1) och kunde således i avseende på

Knut Långe med inskrift: KANVTVS

ARV-AR

WICA

VICA

Fig II LL IV A. Foto: ATA.

tiden inte vara betydligt skilda från dessa. Att det var fråga om Knut långe's mynt och inte Knut Eriks-sons (som var den andra möjlighe-ten) visades av det faktum, att vapenskölden på en av typerna har stor likhet med den vapensköld, som är avbildad på sonen Holmger Knutssons gravtäckte från Sko klosterkyrka (fig II, LL IV A:3). Mynten har sannolikt nedlagts i slutet av Knut långe's oroliga, upprorsfyllda regering eller under strider kort därefter.

Eskilstunaskatten innehöll följande typer (fig II, samtliga gruppe-rade enligt LL IVA):

1. Krönt framvänt huvud inom in- re ring. Yttre pärlring. Inskrift ARV-SAR.
- 2a. Som nr 1, men huvudet något större. Inskrift KANVTVS.
- 2b. Som 2a, men mindre huvud, kronan försedd med kors.
3. Inom inre ring spetsig vapen- sköld, två gånger delad; i övre fältet ett kråldjur. Yttre pärlring. Inskrift KANVTVS.
4. Stående lejon, i övrigt som nr 3.
5. Fransk lilja inom inre ring, i öv- rigt som nr 3-4.
6. Stjärna inom inre ring, i övrigt som nr 3-5.
7. Åttabladdig ros. Yttre pärlring. Inskrift KANVTVS.
- 8a. Tretungad fana, riktad åt vänst- er, till höger om fanan VI, till vänster CA och en stjärna (?), av Rasmusson tolkat som CIVA- =CIVitas Arosiensis. Inom ytt- re pärlring och inre slät ring en

förvirrad, delvis med streck ersatt inskrift.

8b. Som föregående, men fanan med mindre flikar och inom inre pärl- ring. Runt fanan WICA.

9. Krenelerat torn, ovanför vilket två bitecken (kulor). Inom yttre pärlring och inre slät ring förvir- rad inskrift, särskilt svårtolkad, då de två kända exemplaren är inkompleta.

Ytterligare ett mynt förelåg i Es- kilstunaskatten (fig IIIa):

LL VI:1. En hand (på medeltiden symbol för den verkställande mak- ten) inom inre slät ring, yttre pärl- ring. Inskrift VLF IARL.

Ulf jarl var således på medeltiden en av de 2-3 personer nedom tron- en, som hade myntätt, vilket bevi- sar jarlens maktställning.

Av de mynttyper, som ingick i Eskilstunaskatten, har därefter inga ytterligare exemplar påträffats. Däremot har senare ännu några mynt, som hör till samma period, hittats på andra platser, nämligen följande (fig IIIb):

LL VI:2. Ett djur (en ulv?). In- skrift WLF DVX.

Fyndplats Bäcksjö, Lappland och Flasta mur, Uppland.

Det senare fyndet innehöll även två olika exemplar av de gåtfulla REX VPSALIE-mynten (ca 1240-50?), ett brutet exemplar av en typ närmast som LL IV A:7 (men texten ersatt av punkter, slät inre och yttre ring) samt ett brutet exemplar med lejon på liggande kors, de två senare typerna möjli-

gen också från Uppsala ca 1230-40-talen. (Se N.L. Rasmus- son; KMK 1969, NNÄ 1970, sid 279).

Vidare (fig IV):

LL IV B. K inom slät ring. Slät yttre ring. Inskrift NVCOPIE. Myntet påträffat i Skänninge, präg- lat i Nyköping och bör med stor sannolikhet kunna hänföras till Knut långe.

Vidare (fig V):

LL V. Litet krönt huvud (?) inom slät inre ring, yttre slät ring. Inskrift SIGT (VN).

Det rör sig om ett halvt exemp- lar, som av inskriften allt döma slagts i det sedan slutet av 1100-talet obetydliga Sigtuna. Det påträffades på Åland och kan ej exakt dateras. Av stil, rekonstruerad vikt att döma eventuellt från Knuts långe's rege- ringstid men kan också vara från Johan Sverkerssons eller Erik Erikssons regeringar. Ett ytterligare fragment av detta mynt låg bland fynd från Ödekyrkan vid Njurunda, Medelpad, och identifierades av Kenneth Jonsson (NNUM 1974:2, sid 42).

Man bör i denna redogörelse också nämna de gotländska mynt (fig VI, LL XXI), alla sällsynta, som dateras till 1220-30-talen. De förekommer dels två-, dels ensidi- ga. Som tvåsidiga har de på ena sidan en ring, vari en punkt, dess- utom några kretsformigt ställda run- nor, på den andra ett med dubbla linjer tecknat kors. Runinskriften kan ibland tolkas som Ulf ia(r)l,

vilket i så fall syftar på Ulf fasi. Intressant är, att Gotalagen uppger att en fjärdedel av den skatt i silver, som Gotland betalade till sveakonungen, skulle tillfalla jarlen.

För att sedan återgå till Eskilstunaskatten, vars mynt återstående rader kommer att handla om, råder det således inget tvivel om att typerna LL IV A:2-7 är präglade för Knut länge. Mynten bär Knuts namn, rättstavat med prydliga bokstäver i *omskriften*.

Fig 113a LL VI:1. Foto: ATA.

Fig 113b LL VI:2. Foto: ATA.

LL IV A:1 ger ingen antydning om myntherren, utan inskriften ARVSAR ger oss i stället myntorten, AROS, som tidigare ansetts vara Västerås (Västra Aros), men numera identifierats med Uppsala (Östra Aros). Stilen överensstämmer dock ganska väl med LL IV A:2a och 2b och bör därför också kunna hänföras till Knut länge. Varför man i detta fall utbytt myntherrens namn mot präglingsortens är oklart och har möjligen utförts av en då helt självklar anledning, som vi idag inte känner till. Emellertid har vi ju också andra mynt från denna tid med angiven präglingsort, nämligen LL IV B (NVCOPIE) och LL V (SIGTUN) med reservation för sistnämnda gruppens exakta datering. De gåtfulla REX UPSALIE-mynten förbigås här, eftersom de bör vara något senare.

Men vad skall man då säga om LL IV A:8a-b och 9? De skiljer sig helt i stil från de andra Knut länge-mynten – de slarviga och för-

virrade omskrifterna ger ingen antydning om varken myntherre eller myntort. Bengt Thordeman anmärkte, att dessa möjligen kan innehålla Ulf jarls namn. I stil påminner i viss mån nr 8a-b, men fr a nr 9, med dess "spretiga", förvirrade bokstäver, om Ulf jarls mynt. På LL VI:1 ser man också "spretiga" bokstäver, F är upp och nedvänt, R ser ut som ett H osv. Tyvärr är de båda bevarade exemplaren av nr 9 fragmenterade, varför de ej går att helt utläsa. Möjligen är dock inskriften så förvirrad, att man även om mynten varit hela inte kunnat erhålla ytterligare information. Man tvingas därför enbart konstatera, att LL IV A:9 bör var präglad på 1230-talet, troligen för antingen Knut länge eller Ulf jarl. Men tanke på stilen väger kanske vågskålen över något till Ulf förmån.

Även nr 8a-b antyder som ovan nämnts varken Knuts eller Ulf's namn. Här finns dock åtminstone fyra "spretiga", oordnade bokstäver runt fanan, VICA (WICA), samt ett stjärnliknande bitecken. Vad dessa bokstäver betyder har diskuterats ända sedan mynten påträffades. Naturligtvis kan bokstäverna ha hamnat på mynten av en ren slump utan någon tanke bakom, eller också stå för något, som då tedde sig självklart, men som vi idag aldrig kan uttolka. Möjligen har mynten föregångare, som nu är förstörda eller gömda i jorden i väntan på upptäckt och där texten mellan inre och yttre ringen bör vara begriplig. Att nr 8 a-b är två på varandra följande, alltmer barbariserade former i en myntserie är troligt. Även nr 9 kan var en barbariserad form i en myntserie, där inskriften från början var begriplig.

Kvar står dock bokstäverna VICA (WICA) på nr 8 a-b, som man naturligtvis helst vill utläsa något begripligt ur. Bokstäverna bör ha hamnat på myntbilden runt fanan för att lämna någon form av ytterligare information. De bör också utgöra någon form av förkortning, försäkrad av det begränsade utrymmet. Det finns samtida exempel på att man av utrymmesskäl utskrev blott de första bokstäverna av ett namn på mynten; således återfinns på en av Johan Sverkersons brakteater bokstäverna IO för IOHANNES, några decennier senare VAL för VALDEMARVS. Thordeman antydde, att VICA må-

hända var en förvirrad form av ARVSAR, medan Rasmusson föreslog CIVA (= CIVitas Arosiensis). Båda tolkningarna är naturligtvis möjliga, men förhindrar ändå inte ytterligare tolkningsförsök, som följer nedan.

Tiden efter Johan Sverkerssons död 1222 var som ovan nämnts orolig; först en kungalös period på 1/2-1 år innan den blott sexårige Erik Eriksson valdes till konung, sedan en period med något för Sverige så ovanligt som en förmyndarregering, säkerligen inte utan upprorsförsök. Därefter Knut länges maktövertagande 1229/30 och upprorsfyllda regeringstid, under vilken Ulf fasi antogs till "Svears och Götars jarl". 1234 dog Knut, måhända sista åren sjuk eller maktlös, kanske redan med Erik som samregent. Sonen Holmger blev såvitt vi vet aldrig hyllad och den svage Erik Eriksson blev åter ensam kung med den starke jarlen Ulf vid sin sida. Under hela denna tid var det inte omöjligt att andra än konungen präglade mynt. Mynträten var, såvitt vi vet, heller inte rättsligt reglerad. Ulf jarl slog mynt, det vet vi redan, men kan det inte ha funnits flera personer eller institutioner, kanske någon kallande sig "Ställföreträdare", som på latin heter VICARIVS?

VICA på LL IV A:8 a-b kan alltså utgöra de första bokstäverna i VICARIVS, ställföreträdare.

Observera att jag inte menar att VICARIVS är en *titel*. En sådan är nämligen mig veterligt inte känd under svensk medeltid (men väl på kontinenten), vilket dock inte i och för sig helt diskvalificerar möjligheten, med tanke på det magra källmaterialet. Namn och eventuell titel på myntherren bör i stället initialt ha framgått ur *omskriften* på mynten, som från början kan ha varit begriplig. VICA(RIVS) och fanan på själva *myntbilden* bör i stället i bästa fall symbolisera myntherrens *ställning* och *funktion*, liksom handen på en av Ulf jarls mynttyper symboliserar *funktionen* som den verkställande makten, medan själva namnet och titeln finns i *omskriften*. Även på några av Knuts mynt finns *symboler* på *myntbilden* (*t ex krönt huvud – sköld*), *namnet* i *omskriften*.

Vem var i så fall VICARIVS och när präglades mynten?

I första hand tänker man på jar-

len, som på den tidiga medeltiden var den näst efter konungen mäktigaste i riket och tidvis inte stod honom efter i fråga om makt. Han var också befälhavare över ledungsflottan samt näst under konungen ledare av hären. Ser man på motivet på mynten – en fana – och försöker uttolka något därur, vet man att fanan, vars förekomst kan följas tillbaka ända till antiken, användes som fälttecken i strid, ursprungligen endast till sjöss, och var symbol för kunglig eller annan maktbefogenhet. Fanan, omgiven av VICARIVS, kan i detta fall vara symbol för befälhavaren över ledungsflottan och hären, jarlen-konungens ställföreträdare – VICARIVS, i så fall Ulf jarl, vars ställning redan under Knut länge var stark. Är teorin om Erik Erikssons samregering med Knut under den sistnämndes sista tid (före 1234) riktig, var landet sannolikt delat och försvagat, vilket bör ha gynnat Ulf fasis maktställning – han kunde spela ut monarkerna mot varandra och var kanske i praktiken den verkliga regenten – och behöll också sin position till kort före sin död.

Som ovan nämnts kan Ulf's namn och titel redan från början ha framgått på föregångare till nr 8 a-b ur den efterhand alltmer degenerade omskriften på mynten, vilket redan Thordeman lät antyda. Han bör också ha haft en speciell anledning att på myntbilden ytterligare betona sin ställning som "vicekonung" (en del historiker tillskriver jarlen denna ställning) och som befälhavare. En sådan anledning kan antingen ha varit slutet av Knut länges regering eller efter dennes död, då tronstrider rasade och landet antingen var delat och försvagat (före 1234) eller en kort tid eventuellt kungalöst (1234).

nVCOPIE

Fig IV LL IV B. Foto: ATA

Det kan dock också hända att Ulf till en början inte satte ut sitt namn på mynten. Såvitt man vet var ju Ulf jarl den förste nedom tronen (förutom ärkebiskopen av Uppsala), som präglade mynt. Det fanns således ännu ingen tradition för hur jarlen skulle tituleras på mynt. Kanske var VICARIVS fullt tillräckligt. Senare skrev han dock ut sitt namn samt titeln IARL eller dess latinska form DVX.

Mynten kan således ha präglats av jarlen vid tiden omkring Knuts död 1234. Eventuellt återkom Erik först då från sin landsflykt i Danmark. Det finns också skäl att anta, att jarlens ställning förstärktes under den svage Erik "läsje och halte" och att han då förlänats mynt rätt. Utgör de kända VICARIVS-mynten, som ovan antytts, degenerade former i en myntserie, har dock myntningen sannolikt påbörjats tidigare.

En annan, mindre sannolik möjlighet är att Knut länge före sin död insjuknat och därför, eller av annan anledning, ville försäkra sig om sin ätts kvarblivande på tronen. Sonen Holmger kan då ha utsetts till tronföljare av kungen, förlänats mynt rätt och slagit mynt som VICARIVS. I källorna finns inget belägg för detta förfarande. Detta förhållande torde dock ej hindra att möjligheten fanns. Senare på 1200-talet inträffade nämligen något liknande. Således lät Magnus Ladulås 1284 välja sin spåde son Birger till konung långt före sin egen död, och Birger upprepade själv tillvägagångssättet 1304, när sonen Magnus Birgersson valdes till konung.

Ytterligare en tolkning till VICARIVS-mynten finns, även denna mindre sannolik. Mynten kan ha präglats av riksrådet under Erik Erikssons minderårighet

1222–1229, i vars råd även Knut länge ingick. För första gången slogs i så fall mynt under en förmyndarregering i Sverige. Man behöver inte ta för givet att mynten slogs med kungens namn. Situationen var för landet unik, och rådet kan på mynten ha utgivit sig för precis vad det var: ställföreträdare – VICARIVS. Det faktum att vi idag inte med säkerhet känner till Svealandspräglingar från Erik Erikssons förmyndartid, men väl från Johan Sverkerssons och Knut länges regeringar, kan i viss mån stödja denna hypotes.

Även i de båda sistnämnda fallen kan naturligtvis myntherrens namn och eventuella titel – Holmger resp Erik – från början ha framgått på föregångare till mynten ur den sedan alltmer degenerade omskriften.

De båda senare hypoteserna förefaller dock som nämnts mycket osannolika. Med tanke på vad man vet om jarlens maktställning, bör det vara denne och knappast någon annan, som utger sig som ställföreträdare. Dessutom vet man ju bl a genom just Eskilstunaskatten att Ulf jarl präglade mynt.

Forts s 112

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 8 sändes gratis
på begäran

**KÖPER
BYTER
SÄLJER**

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:
Vard. 10-18
Lörd. 10-13

Lista med över 500 norska mynt
1628–1950, sändes gratis

J Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24
502 31 Borås
SVERIGE

-IGT (VN)

Fig V LL V. Foto: ATA.

Sammanfattningsvis är det således icke osannolikt, kanske t o m troligt, att LL IV A:8 a-b har präglats för någon annan än Knut långe. Ingenting på mynten antyder egentligen Knut som myntherre. Att de ändock traditionellt förts till Knut långe torde bero på det förhållandet, att de ingick i Eskilstunaskatten, där dock även ett Ulf jarl-mynt låg. Nr 8 a-b (och 9) skiljer sig i bokstavsstil helt från övriga Knut långe-mynt och liknar snarare Ulf jarls (LL VI:1). Inskriften VICA tolkar jag som en förkortning av VICARIVS – ställföreträdare – och detta tillsammans med fanan antyder Ulf jarl som myntherre.

Mynten kan ha slagits efter eller kort före Knuts död, då tronstrider rasade och landet antingen var delat eller kungalöst, och Ulf i praktiken fungerade som "vicekonung"

och befälhavare över både flotta och här.

Måhända finns fler och bättre förklaringar, men myntherrens exakta identitet får förhoppningsvis framtida myntfynd berätta om.

Som avslutning vill jag rikta ett varmt tack till Lars O. Lagerqvist, som vänligt bidragit med nyare rön om Knut långe och hans tid samt i övrigt lämnat värdefulla råd och synpunkter.

Litteratur:

Gillingstam, Hans; Knut långe, Svenskt Biografiskt Lexikon, Stockholm 1976.

Hildebrand, B.E.; Nya bidrag till Sveriges mynthistoria under medeltiden, (KVHAA:s Månadsblad 1879).

Hildebrand, H; Sveriges mynt under medeltiden. Ingår i: Sveriges medeltid, Kulturhistorisk skildring, 1:2, Stockholm 1894.

Jonsson, Kenneth; Ett Sigtuna-mynt från 1200-talet, NNUM 1974:2.

Lagerqvist, Lars O.; Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt. Stockholm 1970.

Lagerqvist, Lars O.; Sverige och dess regenter under 1000 år, Stockholm 1976.

Rasmusson, N.L.; KMK 1969, NNÅ 1970.

Thordeman, Bengt; Sveriges medeltidsmynt (Nordisk Kultur XXIX, Stockholm 1936).

Bonniers "Den svenska historien" Stockholm 1966.

**ALLA BRA
MYNT
OCH SEDLAR KÖPES
TILL HÖGSTA DAGSPRIS
VÄLKOMMEN
TILL**

BARONEN
MYNT- OCH ANTIKHANDEL
VÄSTRA HAMNGATAN 19,
411 17 GÖTEBORG. TEL. 031-13 69 11

**KÖPES o SÄLJES
AKTIEBREV
såväl svenska som
utländska före 1920**

Dessutom finns nu boken
Svenska Aktiebrev före 1880
av Govert Indebetou (1925)
i facsimile upplaga
Den enda bok som utgivits över svenska aktiebrev
pris 59 kr inkl. moms
Medlem av:
Svenska Föreningen
för Historiska värdepapper

PEO
Mynt & Frimärken
Drottningg. 29 08/21 12 10
Box 16 245 103 25 Sthlm

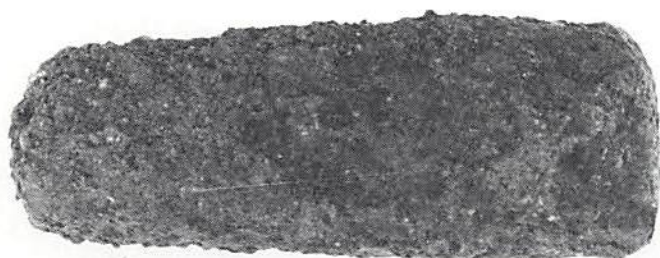
Svenska Numismatiska Föreningens årsmötesjetong 1979

Medaljen kan beställas från föreningens kansli, Östermalmsgatan 81, 114 50 Stockholm, tel 08/67 55 98 (vard 10.30-13.00). Pri-

set är för medaljen i silver 125 kr + porto och i guld 2 650 kr + porto. Se vidare MYNTKONTAKT 1979:4-5 s 99.

Sensationellt fynd av medeltida myntstamp i Uppsala

Riksantikvarieämbetet bedriver sedan 1978 arkeologisk undersökningsverksamhet inom Kv. Kranen i Uppsala. I denna mycket centrala delen av staden har framkommit fynd från kontinuerlig bebyggelse sedan 1200-talet. Fynden är mångskiftande och ger en god bild av medeltidsmänniskans vardag. Ett par av fynden är ur numismatisk synpunkt uppseendeväckande. Arkeologerna påträffade två mycket korroderade metallföremål nära varandra (se bild). Korroderingen var så omfattande att en tolkning av föremålen var helt omöjlig före konserveringen. Efter konservering, som gjordes i samband med förberedelser till en utställning i Upplandsmuseet, Uppsala,

kallad "Medeltidsmänniskans vardag. Livet i ett Uppsalakvarter för 600 år sedan." uppmärksammades metallföremålen åter. Vid en hastig undersökning på Kungl. Myntkabinetten kunde bekräftas att de (med största sannolikhet) är myntstampar. Närmare bestämt en över- och en understamp för präglning av tvåsidiga mynt, troligen med bilden av ett folkungalejon på åtsidan och tre snedställda kronor kring en bokstav eller tecken på frånsidan. Denna grupp betecknades av Bengt Thordeman, *Sveriges medeltidsmynt, Nordisk Kultur XXIX*, Stockholm 1936, som grupp XIX och av Lars O. Lagerqvist, *Svenska mynt under vikingatid och medeltid*, Stockholm 1970, som

grupp XXVII. Redan Hildebrand har velat identifiera denna grupp med det nya mynt, sm enligt urkundsuppgifter emitterades efter den 22 februari 1354. Thordeman anser däremot att dessa mynt har satts i cirkulation redan något tidigare och kan sättas i förbindelse med det nya mynt, som synes ha gjorts 1340 eller kort detsförinnan. Att mynten tillhör senare delen av Magnus Erikssons regering bekräftas av sammansättningen av flera stora myntfynd. Undersökningen av en massgrav vid Korsbetningen utanför Visby på Gotland, i vilken de stupade i slaget den 27 juli 1361 blivit jordade, bekräftar att dessa mynt varit allmänt utbredda vid denna tidpunkt. Medelvikten för ett mynt är 0,36 gram och halten 0,680, vilket ger en finvikt av 0,244 gram, motsvarande ett nominalvärde av 1 penning med en silverkurs av 1:4,47. Detta överensstämmer väl med de från Magnus Erikssons tid kända relationstalen till silvret. Denna grupp förefaller sålunda – enligt Thordeman – visa ett försök till förbättring av mynten efter den betydande försämringen i början av Magnus Erikssons eller rättare under förmyndarregeringens styrelse. Myntstamparna är för närvarande utställda i Upplandsmuseet och kommer efter utställningens slut att underkastas en noggrann undersökning som förväntas bekräfta de tidigare antagandena och styrka teorin att Uppsala har varit myntort under denna tid. Vi återkommer med en utförlig redogörelse av undersökningsresultatet.

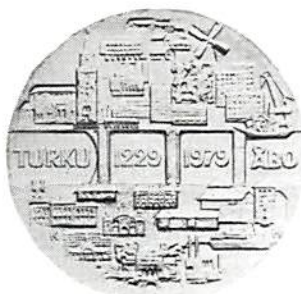
Gustaf Rudbeck
Tamás Sákány

Åbo 750 år

Jubileumsmyntet med valören 25 mark präglas i 50% silver. Diametern är 37 mm och vikten 26,3 g.

Bokstaven H står för skulptören Heikki Häiväoja och K för myntdirektören Timo Koivuranta. Präglingsantalet är 300 000 stycken.

Förfalsknings- rapport 3

Kristina, Riksdaler 1642 och 1644
Vikt 28,06 g. Rätt vikt 28,77 g.

Kännetecken och kommentar: Hela myntet har en alltför flack prägling utan ordentlig relief. Detta syns särskilt tydligt i omskriften. Drottningens porträtt ser ut att ha blivit omgraverat och porträttlikheten är inte särskilt bra. På fränsidan syns oriktigheter i de flesta detaljer. Vansen t ex ser helt utplattad ut och liknar mest ett klumpigt kors. Tre kronor i skölden ser också klumpiga ut. På båda de exemplar som kommittén kontrollerat, finns på fränsidan tre mörka fläckar.

Som framgår av bilden ovan, syns fläckarna på två ställen i omskriften samt i skölden. Även i åtsidans omskrift finns mörkare partier. Ett exemplar av denna förfalskning köptes under våren av en svensk i Polen. Vidare upptäcktes ett exemplar på en myntauktion i slutet av maj. Denna försäljning lyckades kommittén dessbättre förhindra.

FALSK

ÄKTA

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 23 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfalskningar. – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Mäster Samuelsgatan 11, Box 7662,
103 94 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Amneklevis Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel 011-10 29 50

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

B. Björnssons Mynthandel
Kullagatan 56, 252 20 Helsingborg
tel. 042-14 12 11

Flodbergs Mynthandel
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Handelsbolaget Mynt och Medaljer
Sveavägen 96, Fack, 104 32 Sthlm 19
tel. 08-34 34 23

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11
371 00 Karlskrona, tel. 0455-813 75

Malmö Mynthandel AB
Kalendegatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrhälje Mynthandel
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrhälje, tel 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova
Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis
Vällgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel 031-13 33 45

Soj Mynt AB
Mäster Samuelsgatan 25
111 44 Sthlm, tel. 08-21 17 70

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Stockholm, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 82 61

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Poo Mynthandel AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB
Arsenalsgatan 8, 111 47 Sthlm
tel 08/20 81 20, 20 51 10

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

I. Wallin Myntgalleri AB
Stora Nygatan 14, 111 27 Sthlm
tel. 08-20 27 51

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 5132, S-102 43 Stockholm

Förfalsknings- rapport nr 4

Hertigarna Johan och Karl
Vadstena 8 Mark klipping 1568
Vikt 26,80 g. rätt vikt 25, 78 g.
Diagonalen kan variera.

Kännetecken och kommentar: Förfalskningen är flack och med ringa relief. Tre kronor, bokstäver och siffror ser utflutna ut. Kanten är alltför jämn. Kommittén har under de senaste åren granskat ca 5 exemplar.

FALSK

Kurs i numismatik

och en uppskattad sådan har under våren ägt rum i samarbete med Medborgarskolan. Nu börjar det komma in förfrågningar angående eventuella höstkurser, vilket visar, att det tydligen finns kurs-intresse för myntsamladet. Intresserade får upplysningar om höstens kurser antingen på Medborgarskolans kansli (08/16 00 60) eller hos Svenska Numismatiska Föreningen, fr o m 16 augusti kl 11.00-13.00 (08/67 55 98).

Kotti Chave

ÄKTA

**B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB**

Kungsgatan 28

Box 7662, 103 94 STOCKHOLM

Tel: 08/14 02 20

OBS

*Vi flyttar under september
till Kungsgatan 28*

a) Svartsjödalern

b) Gimsödalern

Har stampsnidare Ulrich von Nurenberg gjort förlagan till Gimsödalern?

I sin beskrivning över Gustav Vasas mynt säger T. G. Appelgren¹ att stil 8-9 bland annat representeras av ett bladtecken, att stil 9 är Ulrich och "att denna är försvunnen 1545 och endast hans på mynten kvarvarande stil tyder på att han varit i tjänst till år 1550". Den för ett par år sedan i Sverige och nyligen i Oslo salubjudna² s k Gimsödalern, slagen 1546 av norskt silver från Gullnäsgruvan, med Jörgen Kock d y som myntmästare företer emellertid likheter med den svenska Svartsjödalern så påtagligt att debatt kring möjligheten att detta härrör från samma stämpelsnidare är möjligt och hypotesen trolig. Jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten på bladtecknet, som inte med nödvändighet behöver vara Märten Jönssons signum³. Vidare bör man jämföra de båda mynttypernas formgivning av åtsidan, de-

ras bladring runt kungaporträttet och vissa detaljer i detta t ex arm-bågen, alla punsdetaljer samt slutligen omskriften där flera av bokstäverna starkt erinrar om varandra. I avvaktan på oppositionen är det min åsikt att samma person kan knytas till bägge mynten och att denne person är stampsnidare Ulrich, som med en kvist signerade det han graverade.

I detta sammanhang vill man åter erinra om problemet rörande förlagetecknaren. Appelgren liksom Bengt Thordeman attribuerar Svartsjödalerns förlaga till Jacob Binck, "utlånad" från Danmark till Gustav Vasa 1541-1542. Nils Ludvig Rasmusson⁵ förnekar detta av stilskal. Men Binck har bevisligen utformat Kristian III:s bild på skådepennningar och varför inte då förlagorna till dessa två dalermynt.

Noter:

1. T. G. Appelgren: Gustav Vasas Mynt, Stockholm 1933 s 51 f.
2. B. Ahlströms mynthandel AB. Auktion 15, Stockholm 1977 s 146 och Myntkontakt 1979 I, s 22.
3. Mynter+sedlar Auktionskatalog utg av Oslo mynthandel Oslo u.å. (1979) s 6.
4. Appelgren anf. arb. s 29-31, 37.
5. N. L. Rasmusson: Jacob Binck. Svenskt konstnärslexikon, I, Malmö 1952 s 181.

Ernst Nathorst-Böös

Medalj-utställning

Under oktober och november pågår en utställning av moderna ungerska medaljer i Kungl. Myntkabinetets medaljsal. Medaljerna utgör ett urval av det ungerska bidraget till utställningen i samband med F.I.D.E.M. i Budapest 1977. Med ett fåtal undantag är samtliga medaljer gjutna och ger en bra bild av den nutida ungerska medaljkonsten. Utställningen består av 170 medaljer av 35 konstnärer. Den har initierats av det Ungerska Nationalgalleriet (Magyar Nemzeti Galéria) och kommer närmast från Finland där den var utställd på Kansallis-Osake-Pankin mellan den 3 maj och den 1 juni i år.

Vi återkommer med en närmare presentation av utställningen i oktobernumret.

T.S.

Belöningsmedalj tilldelad Johan Fredric Klynder 1853. Åtsidan av J J Barre. Hild. nr 5. Foto: Jüri Tamsalu.

Hittills opublicerad medalj utdelad av drottning Desideria

I min artikel "Kring drottning Desiderias minnes- och belöningsmedaljer" i MYNTKONTAKT 1978 nr 6, s. 156 ff, återgav jag alla av mig kända notiser om tillfällen, då drottning Desideria utdelat minnes- och belöningsmedaljer. Jag påpekade, att det ingalunda alltid är möjligt att på basis av tidningsnotiser säkert fastställa, vilken medalj det är fråga om. I artikeln redovisade jag också alla av mig kända bevarade exemplar av medaljer, som drottning Desideria utdelat.

Sven-Eric Jarlén, medlem av Svenska Numismatiska Föreningen och kunnig samlare av svenska belöningsmedaljer, har haft vänligheten att låta mig få se ett fint exemplar av en medalj utdelad av drottning Desideria, som han har i sin samling. Med hans tillåtelse kan jag nu publicera detta medaljsexemplar i vår tidskrift.

Medaljen är av guld, vikt 35 gram, i 11:e storleken. Åtsidan är = nr 5 i Bror Emil Hildebrands medaljbeskrivning och identisk med åtsidan till Léon Boisselets medalj 1852 (se ill. 5 i min ovannämnda artikel i MYNTKONTAKT). Frånsidan är slät. På den finns ingravrad följande text i åtta rader: Af

Enke Drottning Eugenia Bernhardina Desideria till Johan Fredr. Klynder, för 26 års trogen tjenst, 1853. Medaljen har en bäranordning: genom en tapp upptill på medaljen går en liten ögla och genom denna ring av spiraltråd. Tyvärr saknas medaljbandet.

Johan Fredric Klynder finns i 1853 års statskalender upptagen under "Hennes Maj:t Enke-Drottningens Hof-Stat" såsom ekono-

mibokhållare. Några uppgifter om hans medalj har jag inte lyckats finna i Post- och Inrikes Tidningar.

Torgny Lindgren

Oförskämda matpriser ombord

Som ett litet bidrag till vår samling av exempel på reella marknadspriser förr i världen kan vi publicera följande:

En person, som rest från Lübeck med ångfartyget Gauthiod, klagar i Stockholmstidningen *Dagligt Allehanda* för den 31 augusti 1848 över "det fördömda prejeri-system som eger rum för maten". Han yttrar: "En kopp kaffe på ångfartyget kostar med 3 skorpor 18 sk., frukost af en rätt med smör och bröd 1 rdr 24 sk., middag 4 krätter 2 rdr 12 sk., afton 1 rätt med smör och bröd 1 rdr 24 sk., så att, i fall man äter alla mål om dagen och dricker 2 gånger kaffe, kostar hvar dag 6 (säger sex) rdr rgs personen. Detta är ju det oförskämdate man kan tänka sig".

T.L.

ANTIK-
KONST- OCH SAMLARMÄSSAN
BORÅS-79

TORSDAG—FREDAG—LÖRDAG—SÖNDAG 25—28 OKT. 1979

BORÅSMÄSSAN, Box 472, 501 07 Borås Tel. 033/10 11 41

Samfundet Kungl Myntkabinettets vänner

Måndagen den 7 maj 1979 ägde vännernas årsmöte rum i Stenbockska palatset på Ridderholmen i Stockholm. Palatset är numera säte för Regeringsrätten. Efter årsmötesförhandlingarna redogjorde regeringsrådet Erik Reuterswärd på ett instruktivt sätt för vad Regeringsrätten har för uppgift och vad regeringsrådets arbete innebär. Efter detta anförande berättade professor Lennart Uhlin om restaureringen av Stenbockska palatset. Ingen torde ha varit mera lämpad för detta, ty hela restaureringen blev anförtrodd åt Arkitektbyrån Uhlin och Malm. Med färiska kunskaper kunde sedan samfundets medlemmar ledda av de två talarna som sakkunniga guider gå igenom det vackra palatset.

Samfundets styrelse har nu följande sammansättning: Edvard Reuterswärd, ordförande, Erik Reuterswärd, vice ordförande,

Stenbockska palatset

Tamás Sárkány, sekreterare, Ulf Fridlitzius, Staffan Högberg, Leif Nordlind, skattmästare, Göran Andersson, Lars Flemming, Torsten Högstrand, Lennart Uhlin och Ulla Westermark.

NYUTKOMMEN!

1980 års upplaga av världens mynt i en volym: STANDARD CATALOGUE OF WORLD COINS

av Ch. L. Krause och Cl. Mishler.

1276 myntutgivande länder, stater, provinser och städer.

Omfattar 200 års myntutgivning från hela världen fram till 1979.

Mer än 35 000 mynt avbildade i naturlig storlek.

Mer än 71 000 mynt årtalsförtecknade med upplagor och valörer.

1856 sidor.

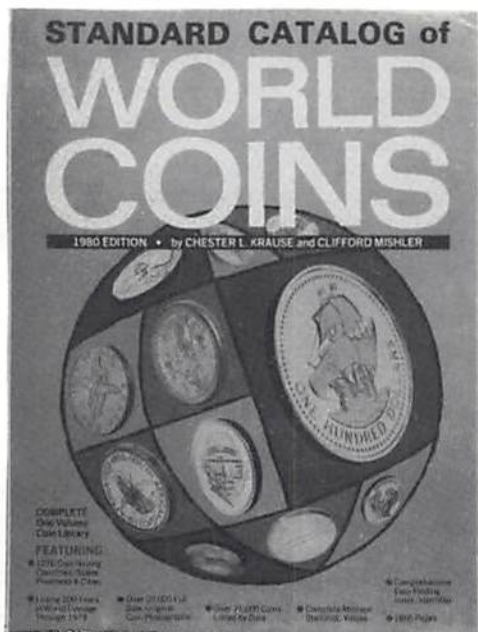
Kan erhållas från den europeiska importören:

MEVIUS NUMISBOOKS INT.B.V.

Oosteinde 97,

7671 AT VRIEZENVEEN, Netherlands

eller från B. Ahlström Mynthandel AB, Box 7662, 103 94 Stockholm 7 och NOVA, P.O. Box 40, 701 02 Örebro.

Ny chef på MYNT- KABINETTET

Ulla Westermark utnämndes av regeringen den 31 maj till att vara museidirektör vid Kungl Myntkabinetttet, Statens Museum för Mynt Medalj och Penninghistoria.

Sedan början av 1960-talet har Ulla tjänstgjort på Myntkabinetttet, från amanuensförordnanden till befattningen som 1:e antikvarie och på senare år långa vikariat som museidirektör. Ulla kan det mesta om mynt och medaljer, hennes ämnen är konsthistoria och klassisk arkeologi med specialinriktning på grekisk-romersk numismatik. På dessa områden har hon också i många år haft universitetsundervisning. 1958 blev hon fil. lic. på en avhandling om hellenistisk myntkonst: *Das Bildnis des Philetairos von Pergamon*, tryckt och utgiven 1961. Till Ullas många meriter, – som hon aldrig talar om själv – hör också hela ansvaret för de svenska delarna av det stora internationella verket *Sylloge Nummorum Graecorum*.

Utlandsfrämmande hos Svenska Numismatiska Föreningen

Under en fjortondagarsperiod runt midsommar fick Svenska Numismatiska Föreningen besök från Nürnberg.

Det var vår medlem Josef Hackl från Nürnberg, som tagit initiativet till ett Sverigebesök. Vi har verkligen en nürnbergsk numismatiker som medlem i vår förening sedan ett tiotal år.

Hackls initiativ fick starkt gensvar bland såväl museifolk som numismatiker. Vi träffade alltså ett flertal forskare från "Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg" bland det 90-tal resenärer som kom. Och gjorde många trevliga bekantskaper.

Text dr Ludwig Veit, chef för arkivet och myntkabinetttet. Dr Elisabeth Rücker, chef för museets bibliotek, konsthistorikern dr Ernst Königer och dr Johannes Willers med vapen som specialitet m fl.

Nürnbergarna hade satt ihop ett digert program och bett Svenska Numismatiska Föreningen om hjälp vid genomförandet.

Förutom alla Stockholms sevärdheter ville man se Uppsala, Gripsholm, Skokloster, Sigtuna – och Gotland.

Besökarna kom i två bussar med tre dagars förskjutning, vilket innebar dubbla visningar av sevärdheterna. Men flera ställde upp för att hjälpa till: Intendent Maj Odelberg, Historiska museet lyckades trots helgen ordna visning av museet där sedan dr Ernst Nathorst-Böös övertog visningen av myntkabinetttet.

Rundvandringen bland alla Uppsalas sevärdheter var arrangerad av direktören Bertel Tingström, som lagt upp ett förnämligt program och dessutom hade ordnat specialvisning på tyska i Skokloster. Han gjorde verkligen ett enormt – och skickligt – arbete.

Man hade också uttryckt en önskan om att få se Skansen och svenska folkdanser. Vilket ordnades av Skansens Gun Åkerlund (med grupprabatt).

Ett verkligt problem återstod, då man hoppades att de båda grupperna skulle få intaga en gemensam middag. På midsommardagen! När allting är förutbeställt!

Nå den lyckades vi också ordna tack vare tillmötesgående från Gondolens chef, som i all hast trolade fram en god, rappt serverad och billig måltid, vid vilken dr Veit framförde ett tack till föreningen för hjälp och arrangement samt framförde en förhoppning om ett svenskt återbesök i Nürnberg.

Det var ett trevligt och givande möte både numismatiskt och konsthistoriskt. Och ett besök i Nürnberg... är det inte en idé? Både staden och dess Nationalmuseum har mycket att bjuda på!?

I de från början något tilltrasslade trådarna (man hade framfört olika önsknings från tre olika håll – på samma dag) höll undertecknad, som nog tycker att litet mer utländska kontakter åt olika håll borde kunna intressera ganska många medlemmar.

Kotti Chave

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96
Fack, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan
(uppgång Handelshögskolan)
Telefon 08-34 34 23

Köper • Byter
Säljer • Värderar
Kommissionsuppdrag

Mynt • Sedlar
Medaljer • Tillbehör
Numismatisk litteratur

Öppet: vard. 11–18, lörd. 9–14

VARIANTERNA AV 1876 ÅRS TVÅKRONOR

Av HARRY ERIKSSON

I Myntkontakt nr 2 i år finns en artikel av Gunnar Sundberg med rubriken: "Varför tre varianter av 1876 års tvåkronor? Ett försök till svar." Den är ett ordagrant omtryck av författarens artikel med samma rubrik i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad nr 4 1963.

Men redan året efter artikelns första publicering, alltså 1964, påvisade Håkan Kinnmark i Monetas katalog nr 10 att det finns fyra varianter. Dessa har sedan medtagits i flera handböcker, bl a Ingvar Nilsson: Svenska mynt under Oskar II:s tid och Arne Lindblad: Sveriges mynt 1818-1971.

Sundberg betecknar fullt riktigt de två sällsynta varianterna med större och spärrade årtalsciffror med nr I och II och varianten med mindre och hopträngda siffror med nr III. Han skriver: "Någon väsentlig skillnad i de tre varianternas porträtt synes inte föreligga." Men större delen av exemplaren med litet årtal har ju ett betydligt ändrat porträtt. Det är endast en mindre del, uppskattningsvis 20-25%, som har samma bild som var. I-II.

På den nya bilden är håret till stor del omgraverat, särskilt ovanför och bakom örat, och täcker en mindre del av örats ytterkant än tidigare. Denna skillnad går vanligen ej att se på slitna exemplar, men örat är så tydligt ändrat, att man med ledning av dettas utseende kan sortera även starkt slitna mynt, t o m utan förstörande hjälpmedel.

Möjligen har Sundberg vid granskning av var. III råkat få tag på ett exemplar av det mindre vanliga utförandet med ändrad omskrift och pärlkrans men med oförändrad kungabild. Hans bild av var. III är visserligen något otydlig, men förefaller visa det gamla porträttet. Kinnmark hade mycket tydliga bilder i två olika förstöringsgrader, som klart visade skillnaden mellan de båda åtsidorna.

Till de av Sundberg nämnda ändringarna på var. III:s frånsida kan läggas, att 2 KRONOR hopdragits genom att 2 KR flyttats närmare

efterföljande O och OR närmare N. Vidare är årtalsciffrorna 7 och 8 något olika dem på var. I-II.

Sundberg skriver, att det av var. I-II präglats gissningsvis tillsammans blott ett par eller kanske några hundra mynt. Jag tror att det präglats åtskilliga tusen. Åtminstone till var. II har använts mer än en frånsidesstamp. Jag har 2 ex. och dessa visar flera olikheter. På det ena är första R i KRONOR "spräckt" upptill (ett typiskt punsbrott), men det andra helt. Vidare är B i EB och 8:an hela men 6:an spräckt nedtill. På det andra exemplaret är båda R i KRONOR exakt likadant spräckta upptill samt B och 8 spräckta nedtill men 6:an hel. På Sundbergs bild är båda R hela; hur det är med de andra detaljerna går tyvärr ej att se.

I artikeln skriver Sundberg även, att valspråket på ettörena förlängdes i två etapper 1877-1880 och att bokstäverna på frånsidan och årtalsciffrorna fick en kraftigare stil fr o m 1880. Men ändringarna på frånsidan och valspråkets sista förlängning gjordes ju redan på en del av 1879 års upplaga. Utom de nämnda frånsidesdetaljerna blev även valörsiffran kraftigare och stenarna i de tre kronornas ringar togs bort.

Svar till Harry Eriksson

Min artikel om 1876 års tvåkronor (MYNTKONTAKT 1979:2) är omtryck (dock icke helt ordagrant) från NNUM 1963:4 liksom artikeln om 1878 års tvåkrona med OCH (MYNTKONTAKT 1979:1) är omtryck från NNUM 1962:8 och Till frågan om hjärtskölden på 1870-tallets svenska mynt (MYNTKONTAKT 1979:4-5) är omtryck från NNÅ 1963. Att företaga omtryck efter mer än femton år, då en ny samlargeneration tillkommit, synes mig icke omotiverat. Att det gäller omtryck kunde ha påpekats, t ex av MYNTKONTAKTS redaktion.

Att Kinnmark - och somliga efter honom - ville (vill) räkna fyra varianter i stället för tre av 1876 års tvåkrona är jag väl medveten om; Jag hade f ö på sin tid brevdiskussion med Kinnmark i frågan. Men jag kan icke dela Kinnmarks (och andras) uppfattning, att man bör räkna fyra varianter. Den fjärde varianten ser jag som variant av variant. Frågan gäller vad som är väsentligt, vad som är avsiktliga och icke avsiktliga förändringar eller - om man så vill - vad som är numismatik och vad som är knappologi. Här om kan man ha olika uppfattningar och det gäller många andra fall än detta. Det synes mig dock mycket betecknande att varken Ahlström-Almer-Hemmingsson: Sveriges mynt 1521-1977 eller Gluck-Hyllengren: Årtalsförteckning 1977 upptar mer än tre varianter av 1876 års tvåkrona.

Jag har gissat på att av I och II präglats ett par eller kanske några hundra mynt, Harry Eriksson tror att det präglats åtskilliga tusen. Det ena som det andra är gissningar.

När jag skriver att valspråket på ettörena förlängdes i två etapper 1877-1880, kan jag inte se att detta motsäger det faktum att 1879 års ettörena uppvisar två längder på valspråktexten. Men allt om 1870-tallets ettörena kan ej sägas i en artikel om 1876 års tvåkronor.

Med tack för intresset och vänlig hälsning

Gunnar Sundberg

KÖPES

- GULD MEDALJER
(även moderna)
- GULD MYNT
från hela världen

NORÉNS MYNT

St. Olofsgatan 56A
753 30 UPPSALA, 018/10 58 68
(Hämtar)

Hög myntomsättning och god medaljkonst på årets BERNA!

Den schweiziska huvudstaden har alltmer blivit en plats att räkna med för myntsamlarna. Berna 79 har aldrig tidigare samlat så många mynhandlare. Över 90 stycken hade bokat 160 bord vilket är vad man får plats med i den annars ganska rymliga konsertsalen i Casinot. I storlek och omsättning kan man väl konkurrera med både Basel och Zürich. Myntens värde beräknas sammanlagt ha rört sig om drygt 30 miljoner kr! Särskilt väl omsattes guldmynten.

Berna skiljer sig också från andra myntutställningar i åtminstone Schweiz genom att man anordnar separatutställningar med olika teman. Ett initiativ som fått många lovord från pressens sida. I år fanns det stadsbilder, grekiska gudar och gudinnor samt nödmyntsedlar.

En verklig celebritet hade Berns numismatiska förening fått till årets myntbörs som är den 8:e i ordningen. Nämligen det franska myntverket, "La Monnaie de Paris", som hade en förnämlig utställning "Nutiida fransk medaljkonst". Det var en utställning som väckte de konstnärliga andarna till liv. (Som ett litet smakprov visas här staden Paris i konstnären Jean-Philippe Roch's version.) Så mycken andlig spänst

får man leta efter bland de andra myntverken i Europa. De flesta medaljerna har inte det futtiga format som de s k investeringsmedaljörerna försöker prångla ut. Detta är stora härliga saker att ta och väga i handen såväl som de är en fröjd för ögat.

Katalogen upptog 167 nummer och alla gick att beställa till ofta rimliga priser (koppar).

Vid presskonferensen i samband med utställningens öppnande slog chefredaktören för en av Europas största mynttidningar (Münzen Revue) fast att vissa amerikanska medalj företag hade för årtal framåt förstört marknaden i Europa genom sitt påpekande av medaljer som investeringsobjekt. Detta har stoppat upp försäljningen av medaljer till den konstintresserade allmänheten och det kan först nu efter några år av nedgång åter skönjas en förbättring. Att "La Monnaie" fått komma till Berna 79, såg han som ett tecken på att den konstnärliga linjen höll på att segra.

Herman Gyllenhaal

En storförfalskare

Carl Wilhelm Becker (1772-1830) tillhörde en vinhandlarefamilj från Speyer. Sedan han misslyckats som vinhandlare blev han konst- och antikvitetshandlare. Han var konstnärligt begåvad, utbildade sig till en skicklig stämpelsnidare och fick anställning vid myntverket i München. Han var välkänd som konstnär, samlare och handlare. Till att börja med gjorde han vackra kopior av antika grekiska och romerska mynt som såldes till samlare. Verksamheten utökades emellertid och hans förfalskningar fick stor spridning bland samtidens myntsamlare. Numera är hans alster föremål för många samlares intresse och i Berlins Myntkabinett finns en speciell monter med "Beckersche Fälschungen".

Vi mottager t o m september

*Svenska och utländska mynt, sedlar, medaljer
aktier och sällsynta ordnar till*

Auktion 13 den 24 november

HIRSCH MYNTHANDEL AB

Etablerad 1893

Malmskillnadsg. 29, 111 57 Stockholm,

Tel. 08/11 05 56

Nytt fra den kongelige mynt

– mai 1979

A. MYNT

1. PREGTALL 1978

Følgende antall mynter ble preget med årstallet 1978:

a. ordinær utgave

5 kroner	5 853 000 stk
1 krone	23 036 000 "
50 øre	15 305 000 "
25 øre	11 259 000 "
10 øre	37 395 000 "
5 øre	13 838 000 "

b. 50 kroner jubileumsmynt i anledning av H.M. Kongens 75-årsdag, den 2.7.1978

Diameter: 36 mm Vekt: 27 g

Legering: 925/1000 Ag

Kunstner: myntgravør Øivind Hansen

Denne jubileumsmynt ble preget i et antall av 800 000 stk.

c. 5-kroner Hær-jubileumsmynt

utgitt for å markere reorganiseringen av Hærordningen som startet i 1628. – Mynten er modellert av myntgravør Øivind Hansen.

Denne mynten, som har de samme parametere som ordinær 5 krone, og samme legering, ble preget i 2 989 768 eksemplarer. Hær-jubileumsmynt er distribuert over hele landet som vanlig sirkulasjonsmynt og den skulle fremdeles være å få kjøpt i landets banker.

d. Myntsett 1978

1978-settet ble pakket i et antall av 35 000, hvorav 30 000 i Sandhill-kassett og 5 000 i vacuum-pakning.

e. Myntsett 1979

Vi er kommet godt i gang med leve-

ransene av årets myntsett og Norges Banks Skillemyntkasse oppgir at samtlige avdelinger av Norges Bank og andre banker vil ha tilstrekkelig lager av 1979-settene for salg fra 15.6.79. Prisene vil bli som for fjorårets myntsett, nemlig kr 20,- for myntsett i Sandhill-kassett og kr 17,- for sett pakket i vacuum.

B. MEDALJER

1. Kong Olav V's jubileumsmedalje 1978

Legering: 925/1000 Ag – 2 000

nummererte eksemplarer

Bronse – ikke maksimert.

Dia: 70 mm

Vekt: ca 190 g (begge utgaver)

Kunstner: myntgravør Øivind Hansen

Forsiden viser H.M. Kongens portrett i profil, på baksiden en bergflate som bakgrunn for Kongens monogram med krone og teksten 2. JULI 1978.

Av de øvrige medaljene vi leverte i 1978 kan følgende være av interesse:

2. Nordisk Frimerkeutstilling – NIDARØ 78

Medaljen ble bestilt av NIDARØ 78 til bruk som belønningsmedalje ved Nordisk Frimerkeutstilling i Trondheim 19. – 24. september 1978. – Medaljen ble levert i gull, dia. 30 mm, og i sølv og bronse med dia. 55 mm. – Medaljen er modellert av billedhuggeren Kristofer Leirdal.

På medaljens forside er benyttet et blomstermotiv med bakgrunn et frimerke og innskriften: NIDARØ 78 / NORDISK / FRIMERKE / UTSTILLING, på revers har kunstneren valgt bier som samler

honning fra blomster, og også her med antydning av et frimerke i bakgrunnen.

3. Oslo Numismatiske Forening's medalje MYNTEN PÅ AKERSHUS

Som en følge av oppdagelsen av sølvforekomstene i Kongsberg i 1623, grunnla Kong Christian IV i 1628 et myntpregingssted på Akershus. For å markere 350-års jubileet for denne begivenheten, utgav Oslo Numismatiske Forening en medalje i 1978. Medaljens forside er en kopi av spiedaleren preget ved Mynten i Christiania i 1628, på baksiden vises Myntens bygning på Akershus like under "Kronprinsens Bastion" der den holdt til størstedelen av perioden fra 1628 til nedleggelsen i 1695. På denne siden sees også ONF's merke og årstallet 1978, i avskjeringen under motivet innskriften MONETA / CHRISTIANIE / 1628–1695.

Medaljen ble levert både i sølv og i bronse, ida. 40 mm. Modellør var myntgravør Øivind Hansen.

4. Medalje til VM i orientering

VM i orientering 1978 ble arrangert på Kongsberg og det falt naturlig å benytte Kongsbergs byvåpen på medaljens revers. Advers er modellert av myntgravør Øivind Hansen etter tilsendt tegning fra oppdragsgiver, og viser Norges-kartet (stilisert) over bokstavene W M med orienteringsflaget som bakgrunn. Nederst på det firkantede motivet tallet -78.

Medaljen ble levert i to utførelser: tambak og patinert tambak, begge med diameter 40 mm.

Ingen av medaljene under avsnitt 2, 3 og 4 kan kjøpes ved Den Kongelige Mynt.

ÖRTENDAHL'S MYNTMÄSSOR AB

Sveriges största arrangör av myntmässor och ett av Sveriges största lager av mynt med över 100 000 objekt i alla prisklasser och kvaliteér. Rekvirera också gärna våra kostnadsfria kvartalskataloger.

Örtendals Myntmässor arrangerar mässor över hela landet och hade under 1978 över 13 000 besökare. Tag kontakt med oss om platser och datum.

Örtendahl's
MYNT AB
BOX 1 S-199 01 ENKÖPING SWEDEN TEL 071-379 50
TRÄFFPUNKTEN FÖR SAMLARE

FRÅGE- SPALTEN

Om du vill göra en fråga om ett mynt eller något annat föremål i din egen eller någon annans samling eller du vill diskutera någon uppgift i den numismatiska litteraturen, så skriv till MYNTKONAKTS FRÅGESPALT.

Skicka gärna med ett tydligt foto av föremålet. Avritningar, blyerts-kalkeringar och sådant duger inte.

Men skicka inte in frågor rörande samlarvärdet på dina föremål. Frågor om värdet besvaras inte.

Skriv helst på maskin och bara på en sida av papperet. Underteckna med namn och adress; anonyma brev publiceras inte.

Fråga:

Tillsänder Er härmed 4 st diabilder på 1 st 5-öring 1927. Mitt mynt har en egenhet jag ej sett på något annat kopparmynt jag har i min ägo. Myntet verkar bestå av "två sorters" koppar, en mörk blåskiftande med insprängda ljusare kopparstrimlor. Strimlorna går diagonalt i en riktning över myntet och syns tydligast ovanför ordet FEM i fem öre. Vad beror dessa strimlor på och räknas de som kvalitetssänkande faktor?

Jan Löfgren, Falun

Svar:

Enligt diabilderna har myntet en blåaktig färg med ljusa stråk. Blåfärgningen är troligen en utfällning på grund av olämplig förvaring. De ljusa partierna beror på ofullständig blandning i smältan.

För att förklara hur missfärgningen kan ha uppstått måste jag

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa kysymyksensä suomeksi. Me käänämme mielellämme kysymykset suomesta ruotsiksi.

beskriva hela förloppet.

Legeringen består av koppar, tenn och zink. Om något zink inte blandats in i smältan fullständigt, bildas det en liten del med högre zinkhalt och med ljusare färg än smältan i övrigt. Den smälta metallen gjutes till cirka 60 centimeter långa tenar. Därefter valsas tenarna till mer än 6 meter långa band. Ett inneslutet korn av någon millimeters längd kan alltså vid utvalsningen bilda en ljusare strimma på flera centimeters längd. Vid utstansningen kan en och annan rondell stansas ut på en missfärgad del av bandet och senare bli präglad till mynt.

Tore Almqvist

Om dylik "missfärgning" skall betraktas som kvalitetssänkande är tveksamt. Eftersom färgen kommit till vid tillverkningen, bör man ju ej ta hänsyn till denna vid bedömningen av myntets slitningsgrad. Sedan är det naturligtvis en smaksak om en samlare tycker att brokigheten misspryder.

Frank Olrog

Forts s 124

NY FINSK VÄRDERINGSBOK

En helt omarbetad ny värderingsbok över finska mynt, sedlar och för första gången i Finland också polletter har utkommit.

- format 176×250 mm, 84 sidor
- mynten 1864–1979
- sedlarna 1812–1979
- väsentliga värdeförändringar
- varianter
- texten svensk- och finskspråkig
- 400 bilder, varianterna tecknade
- pris FMK 18:- + porto

Från er lokala handlare eller direkt från oss.

HOLMASTO

RAHA- JA MITALILIIKE MYNT- OCH MEDALJHANDEL
 Puh. 90-643 172 Tel. 90-643 172
 Annankatu 28 Annegatan 28
 00100 Helsinki 10 00100 Helsingfors 10

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
 MYNT • SEDLAR • MEDALJER
 ORDNRAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

Fråga:

I artikeln i förra numret av MYNTKONTAKT om de omfattande sedelbedrägerierna i Småland 1843 omtalas det, att Johan Henrik Westerdahl och hans kumpaner dömdes att mista äran och var för sig böta 13 riksdaler 16 skillingar för att de hade tillverkat falska sedlar "att såsom riktiga Privatbankssedlar i allmänna rörelsen utspridas" och uppenbarligen också hade lyckats prångla ut en mängd sådana - för åtskilliga hundra riksdaler banko, efter vad det framgår av artikeln. Var det inte ett mycket mildt straff? Om de hade gett sig på riksbankens sedlar, skulle det väl ha blivit hängning?

Lennart Agraeus, Nynäshamn

Svar:

Även när det gällde riksbankens sedlar dömdes bedragare till att börja med enligt missgärningsbalken 8 kap 3§ att mista äran och böta 40 daler. Detta straff hade inte tillräckligt avskräckande verkan, ansåg bankofullmäktige: på deras hemställan skärpte kungl. maj:t straffet genom förordningar den 17 maj 1740 och den 10 december 1741. Men sedelbedrägerierna fortsatte ändå att öka och ny straffskärpning ansågs nödvändig. I kungl. förordning den 2 maj 1747 stadgades, att om någon "på et eller annat sätt förfalskar, förändrar eller eftergör en banquens sedel til större eller mindre summa, antingen han thermed tilbringar sig penningar och varor eller icke, så skal en sådan utan alt skonsmål eller anseende til personen, stånd eller vilkor mista ära och lif samt varda hängd" (Torgny Lindgren, Riksbankens sedelhistoria 1668-1968, Sthlm 1968, s. 66 ff). Sedermera trycktes under texten i sedlarna av den 1759 införda typen den bekanta straffpåminnelsen **Den som denne sedel efterapar skal varda hängd**. Inte heller hotet om dödsstraff hade önskad avskräckande effekt, men straffet kunde av naturliga skäl inte skäras ytterligare.

Genom kungl. förordning den 26 augusti 1791 stadgades, att efterapning och förfalskning av riksgäldskontorets sedlar skulle bestraffas på samma sätt som förfalskning av

"kronones handlingar". Men redan året därpå infördes, genom kungl. förordning den 5 juni 1792, dödsstraff även för efterapning och förfalskning av riksgäldskontorets sedlar (Lindgren, a.a., s. 115). Samma hårda straff, som gällde för brott med bankens och riksgäldskontorets sedlar, skulle enligt kungl. kungörelse den 18 december 1823 också gälla för efterapning och förfalskning av assignationer utfärdade av bankens lånekontor i Göteborg och Malmö (Lindgren, a.a., s. 116 f).

Vid adelns plenum den 18 mars 1840 framhöll en talare, att efterapare och förfalskare av privatbankssedlar "icke kunnat straffas annorlunda än som för vanlig förfalskning eller att plikta 13 r:dr 16 sk. och mista äran". Följderna av sådana brott kunde bli vådliga. Han yrkade därför, att "straff måtte bestämmas för detta slag af förfalskning och att det måtte blifva mindre än för förfalskning af statsbankens sedlar men högre än för förfalskning af enskild mans reverser"; han ansåg, att arbete på fästning från ett till flera år kunde vara lämpligt. Banko- och lagutskotten framhöll emellertid i sitt betänkande nr 7 den 5 februari 1841 den stora skillnaden mellan riksbankens sedlar, "de der såsom mynt i Riket gälla i all handel och liquid", och privatbankssedlarna, "som icke kunna någon vid betalning emot dess eget medgivande påtrugas"; privatbankssedlarna var "i det närmaste jemförlige med tryckte eller graverade assignationer, hvilka af enskilde personer utgifvas", och det fanns, ansåg utskotten, ingen anledning att bestämma annat straff för efterapning och förfalskning av privatbankssedlar än för förfalskningsbrott i allmänhet. Förslaget om straffskärpning fick denna gång förfalla.

Vid följande riksdag föreslog två motionärer, att efterapning och förfalskning av privatbankssedlar skulle straffas på samma sätt som brott med riksbankens sedlar, eller i varje fall betydligt hårdare än dittills. Lagutskottet uttalade i sitt betänkande nr 39 den 25 november 1844, att det i missgärningsbalken 8 kap 3§ utsatta straffet "af fyratio dalers böter och ärans förlust" inte kunde anses svara mot ifrågakvarande brott. "Visserligen synas Privatbankernes sedlar hänförlige till enskilde personers handlingar,

men det måste dock i betraktande tagas, att dessa sedlar, utgifna med Regeringens serskilda tillåtelse, gå och gälla man och man emellan såsom penningar, ehuru icke såsom lagliga liiquidationsmedel erkände". Lagutskottet tillstyrkte därför ett strängare straff för brott med privatbankssedlar. I enlighet med detta förslag utfärdades kungl. förordning den 19 maj 1845, där det stadgades: "Hvar, som eftergör eller förfalskar sedel, som inom Riket med behörigt tillstånd af enskild bank utgifven är för att såsom penningar gå och gälla, straffes med arbete å fästning från och med ett till och med tre år efter omständigheterna samt vare ärelös".

Genom §14 i kungl. förordning den 7 september 1858 infördes samma straff för brott med riksbankens sedlar som med privatbankssedlar: "Eftergör man sedel, som af Rikets Ständers Bank eller annat Rikets allmänna penningeverk, af annan Stats Bank eller, med tillstånd af in- eller utländsk regering, af enskildt penningeverk utgifven är för att såsom penningar allmänneligen gå och gälla, dömes till straffarbete från och med fyra till och med tio år" (Lindgren, a.a., s. 157 f).

Slutligen några ord om bötesbeloppet: ömsom 40 daler, ömsom 13 riksdaler 16 skillingar. Att bötesbeloppet i missgärningsbalken 8 Kap. 3§ bestämdes till just fyratio daler berodde på att talet fyratio alltsedan gamla termentets dagar haft en religiös innebörd (G. Åqvist, Frieden und Eidschwur, Sthlm 1968, s. 333 ff). Enligt 1776 års realisationsförordning § 10 skulle böter utsatta i daler räknas om till riksdaler i relationen 3 daler=1 riksdaler; 1 daler blir därmed=1/3 riksdaler och 40 daler sålunda 40/3 riksdaler, dvs 13 riksdaler 16 skillingar.

Torgny Lindgren

Byte

Jeg har en svensk årgangsamling, som önskas byttet i norsk mynt. H. Gulvikstad, Njårdsvei 6, N-2200 Kongsvinger, Norge.

**Kungl Myntkabinettet,
Statens museum för
mynt-, medalj- och
penninghistoria**

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Specialmonter:

**Primitiva betalnings-
medel**

Museet:

Måndag - fredag 11 - 16
Lördag och söndag 12 - 17

GRATIS PRISLISTA

över svenska mynt 1521-1976, plåt-
mynt, sedlar, polletter m m sändes på
begäran.

Några exempel:

20 kr 1875	01	1850:-
5 öre:		
1909 lk lit. kant.	01/0	495:-
1914	1+/01	340:-
1915	01/0	440:-
1918	1+/01	340:-
1919j	01	325:-
1920	01/0	250:-
1929	n.0	295:-
1939	0	265:-
1942 mörk	0	350:-

KARL XI

8 mark 1694 på 93		
Kantskad, repor 1/1+	925:-	
4 mark 1693 puts 1	395:-	
2 mark 1670 1+/01	595:-	
1675 1+	545:-	
2 ö.k.m. 1662 1?	125:-	
1665 R1+/01	1350:-	
1 ö.k.m. 1661 g. 1+-1+/01	625:-	
1663 1/1+	355:-	
1/2 ö.k.m. 1661 1+	575:-	
1663 1?	165:-	

NORÉNS MYNT
St. Olofsg. 56A
753 30 UPPSALA
018/10 58 68

FÖRENINGAR

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industriars matsal, S Linjan, Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 8.30-16.00.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB har möten på Kristinegården, Kristinegatan 9-11, Falun 11/9 och 14/11 på Östers Bageri, Gjutgatan 5, N Industriområdet, Borlänge 9/10 och 11/12. Nya och gamla medlemmar hälsas välkomna. Upplysningar tel 023/330 30 kl 07.00-16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4 Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Fritidsgården, Hörby den 29/9, 25/10, 22/11, 20/12, samt 1980 24/1, 28/2, 27/3, 24/4 och 29/5 kl 19.30. Visning från kl 18.30.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på Restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion 21/9, 19/10, 16/11 och 14/12 på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra onsdagen i varje månad på Pensionärgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplysningar tel 0155/131 31, 133 09, k134 29.

NORRÖPINGS MYNTKLUBB har möten 18/9, 16/10, 20/11 och 18/12 i Fritidsgården, Ektorp.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar 0910/186 80.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen i varje månad på Handelsklubben, Sundstorget 3, Helsingborg. Upplysningar tel 042/26 21 14.

PITEÅ SAMLARFÖRENING har möten tredje fredagen i varje månad. Upplysningar 0911/710 76, 500 17.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje har möten 20/9, 18/10, 15/11 och 6/12 på Föreningsgården, Torekällberget, Södertälje. Upplysningar tel 0755/185 68.

VILLSTADSORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten med auktion andra måndagen i varje månad kl 19.00 på Finnvedens Sparbank. Upplysningar tel 0371/322 02.

RECENSIONER

Ny finsk värderingskatalog. Mynt-handeln Holmasto i Helsingfors har givit ut en ny mynt- och sedelkatalog med aktuella värderingspriser - nr. 12. Katalogen omfattar 84 sidor och har 400 bilder. Priset är 18 mark. En nyhet i denna katalog är

en förteckning över finska polletter. Som pollett X 1 avbildas en pollett från Svartå bruk, gällande I. L: K:, dvs ett lass kol. Denna pollett uppges vara slagen på ett svenskt mynt. Vilket mynt?

-n

Gilletts för medaljkonst i Finland

Årsmedalj 1979

Segraren i Gilletts årsmedalj tävling för 1979 blev skulptören *Jarkko Roth* (36) från Vemo. Den av Gillet utgivna gjutna medaljen, som har en diameter av 10 cm och är grönpatinerad, är sammanställd av två tävlingsarbeten. "Det första steget" och "Mellan lekarna" – tävlingens tema var nämligen Barnets år 1979.

Egentligen är det inte alls fråga om en medalj. På åtsidan sitter en liten figur, som är helt tredimensionell, och den runda metallskivan utgör bara ett underlag för denna statyett. Några av leksakerna (klossar) på framsidan fungerar som fötter för det hela. Allt i allt är det dock ett tilldragande konstverk, även om man känner att ett medaljgille i princip borde befrämja medaljkonst och inte bidra till att öka den allmänna begreppsförvirringen i fråga om vad det är som gör en medalj till medalj.

T. Talvio

AUKTIONER

- Oktober 13-14 B. Ahlström Mynthandel AB, Stockholm på Hotell Sheraton.
- Oktober 26-27 Svenska Numismatiska Föreningens höstauktion på Statens Historiska Museer, Storgatan 41, Stockholm kl 17.30 båda dagarna. Visning från kl 16.00. Endast för medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och övriga föreningar anslutna till Nordisk Numismatisk Union samt för representanter för föreningar anslutna till Svenska Numismatiska Föreningen.
- November 10 SVEA Mynt & Frimärkshandel AB, Stockholm på Hotell Anglais, Stockholm.
- November 24 Hirsch Mynthandel AB, Stockholm på Restaurang Oxen, 1 tr, Stockholm.
- November 23-24 Münzhandlung Lanz, Graz, Österrike.
- MÄSSOR
- Oktober 25-28 Antik-Konst- och Samlarmässa Borås -79.
- November 17-18 Xenia Myntmässa, Skövde. Arrangör: Samlarföreningen Skaraborgarens Myntsektion.

Köper, säljer, byter
och värderar.
Lagerlista.

VÄSTERÅS MYNTHANDEL

Kungsgatan 2
722 11 Västerås
Tel 021/18 45 50

Öppet:
tisd-torsd-fred 16⁰⁰-18⁰⁰
lörd 9³⁰-13⁰⁰

GRATIS PRISLISTA

Med mängder av mynt
från Oscar II och Gustav V

J Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24
502 31 BORÅS

Et värdefullt minne för livet - ny i TIVOLI-serien

Birgit Nilsson medaljen

En hyllning åt vår världssopran, vars porträtt återfinnes på medaljens åtsida. Medaljen är skulpterad av den kände svenske bildhuggaren Rune Karlsson. Till vänster visar Birgit Nilsson själv upp originalarbetet.

Den unika skapelsen ingår i den kända TIVOLI-serien och görs med endast 5000 medaljer i brons $\varnothing$ 70 mm (vikt 300 g) och 1500 medaljer i silver $\varnothing$ 50 mm (vikt 90 g).

Totalupplagan och medaljens individuella nummer är präglade på varje medaljs kant. Ett sidenfodrat etui skyddar varje enskild medalj.

Metallstativ för vägg eller hylla medföljer.

Stjärnbildserien - 12 unika medaljer med ädla stenar

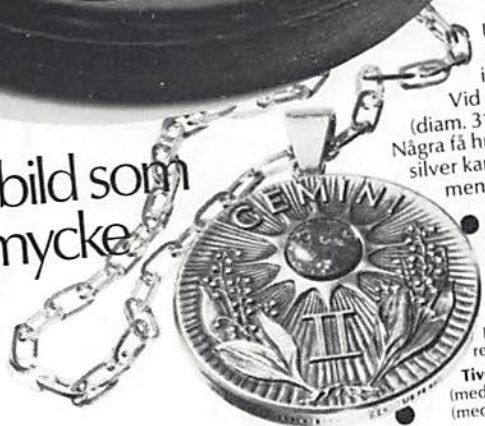
En av Nordens störste medaljskulptörer, bildhuggaren Harald Salomon, har skapat Stjärnbildserien - en enastående medaljsamling. Varje medalj är ett utsökt konstverk. Harald Salomons konstnärliga uppfattning av stjärnbilden präglar medaljens ena sida. Bildens namn och symbol pryder den andra, där även den lyckobringande stenen är infattad.

Upplagan är mycket begränsad: 3500 set i brons, 1500 set i silver. Varje medalj har en diameter av 50 mm och väger 70 g i brons och 90 g i silver.

Vid köp av hela serien ingår det eleganta sammlaretuet i teak (diam. 31 cm) med zodiak i centrum.

Några få hundra av Stjärnbildseriens numrerade exemplar i brons eller silver kan även fås som halsmycke. Samma utformning som medaljerna, men ca hälften så tjocka.

Stjärnbild som halsmycke

BESTÄLLNINGSEDEL

Skickas till Nordisk Konst och Design
Prodev AB
Box 4518
203 20 Malmö

Härmed beställes för leverans snarast och med full returrätt inom 10 dagar. Postförsöksavgift tillkommer.

Tivolimedaljen
(med Birgit Nilsson) 1979 ..... st å 185,- brons
(med Birgit Nilsson) 1979 ..... st å 420,- sterling silver.

Stjärnbildserien
(sätt kryss i önskad ruta)

- Katalog (Gratis)
- Komplet serie å 2.220,- brons
- 1 st/mån. i 1 år å 185,- brons. $\varnothing$ 50 mm.
- Komplet serie å 4.980,- sterling silver.
- 1 st/mån. i 1 år å 415,- sterling silver. $\varnothing$ 50 mm.
- Katalog (Gratis)
- ..... st å 265,- brons
- ..... st å 435,- sterling silver

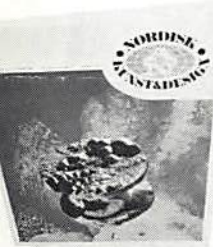
Stjärnbildsmycke med kedja
(önskad stjärnbild)

- Katalog (Gratis)
- (Gratis)

Nordisk Konst o Design

Vg. te.v.a.	Namn		
	Adress		
	Postnr	Postadress	Tel.

Beställningarna effektueras i den ordning de inkommer så länge upplagorna räcker. Reservation för framtida prishöjningar.

**EXTRA!
Utan kostnad!**

Provexemplar av Nordisk Konst och Design. Den 50-sidiga publikationen ges ut av Anders Nyborgs Konstförlag i Danmark två gånger om året. I vackra färgbilder presenteras de kända konstnärer, som skapat Nordens förnämsta, och deras arbeten. Den värdefulla publikationen kan inte köpas utan sändes kostnadsfritt till alla samlare av Anders Nyborgs konstmedaljer. Skicka in kupongen och vi sänder över ett GRATIS-exemplar som prov.

STRANDBERGS MYNT- OCH FRIMÄRKSHANDEL

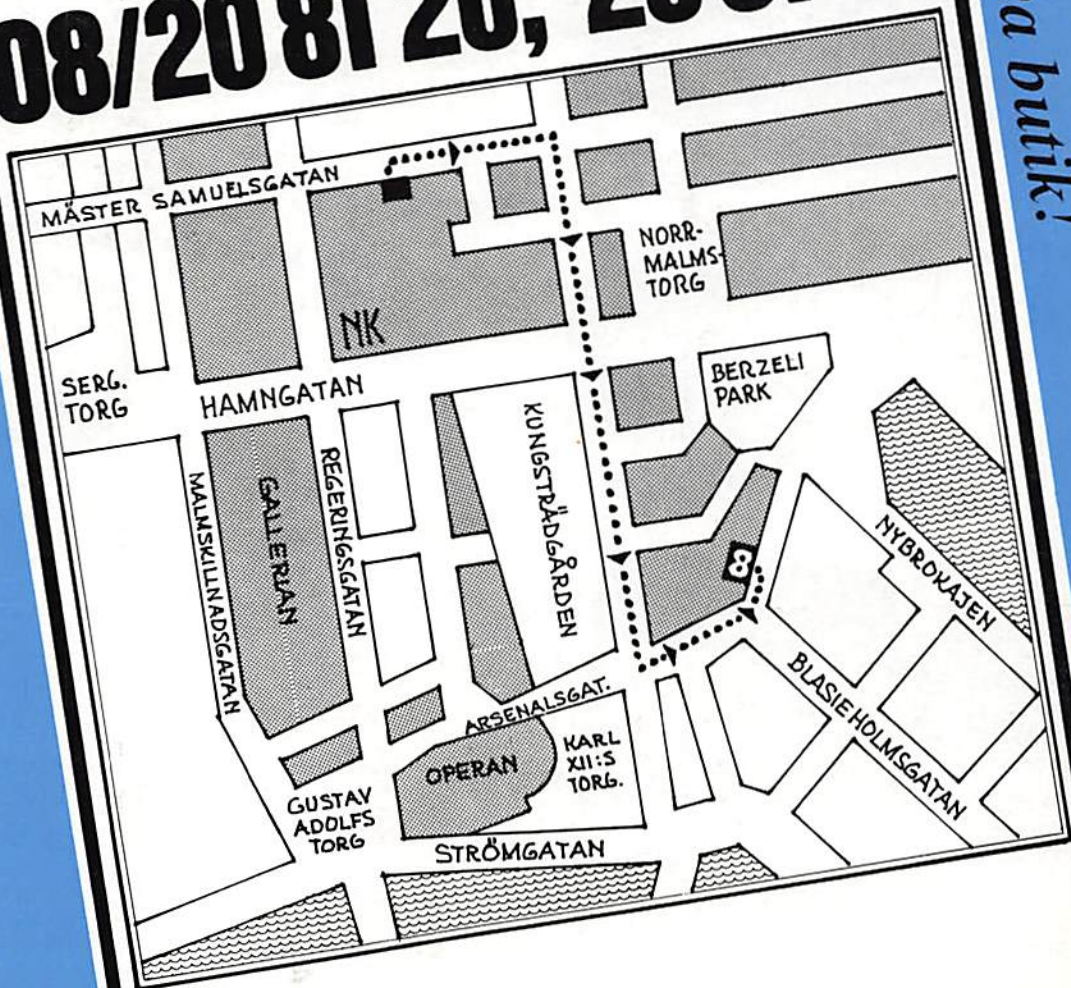

flyttar till

ARSENALSGATAN 8

Nytt telefonnummer:

08/20 81 20, 205110

Välkomna till vår nya butik!